

A Vörös Hadsereg összeomlása, 1919.

Ágoston Péter, az 1919-es tanácskormány három külügyi népbiztosának egyike, a *Forradalmi Kormányzótanács* különleges megbízottja, 1919. július 6-án a következőket jegyezte fel mai napig is kiadatlan naplójában: „*Pozsonyban aláírtam a fegyverszüneti szerződést, és megállapodtam a franciákkal a hadifoglyok kiadása tekintetében. Mittelhauser tábornoknak nem ment a fejébe, hogy mi velük fegyverszünetet kössünk. Ha pedig ezt mégis megtesszük, akkor bizonyára azért, mert az osztrákokat akarjuk támogatni, hogy a tanácsrendszert ott megcsináljuk. Úgy látszik sejtelve sincs arról, hogy a Vörös Hadsereg most nagyon gyenge és ezértadtuk át azokat a nagy felvidéki területeket. . .*”¹

Ágoston Péter tévedett. Az északi – a felvidéki – hadjárat során a fiatal magyar Vörös Hadsereg szervezetileg is összekovácsolódott és a III. hadtest katonái, melyek nagyobb részt a budapesti gyárak munkásai közül kerültek ki, a cseh hadcróvel szemben komoly harci sikereket értek el. A *Landler Jenő* vezette hadtest – 50 zászlóalj és 24 üteg – rövid hetek alatt 2836 m²-nyi területet szerzett vissza Magyarországnak. Június 28-án azonban *Kun Béla* sugallatára a kormányzótanács Budapesten egy olyan határozatot hozott, miszerint a felvidéki, a *Vörös Hadsereg* által felszabadított területeket haladéktalanul ki kell üríteni, illetve a csapatokat vissza kell vonni eredeti, májusi kiindulási vonalaira. Kun bízott *Clemenceau* ígéretében, illetve az első világháború győztes hatalmainak párizsi békekonferenciája ígéretében, miszerint a kiürített felvidéki területek ellenében az antanthatalmak kötelezik a románokat, az általuk elfoglalt tiszántúli területek átadására.²

A Felvidékről visszarendelt csapatok katonáit a kormányzótanács határozat alaposan megroppantotta. A katonák zöme érthetelenséggel fogadta *Kun Béla* javaslatát és még kevésbé volt hajlandó indítóokait magáévá tenni. Hogy lehet önként lemondani egy fegyverrel visszaszerzett területről, amikor ennek állítólagos ellenértékét távoli országok miniszterei csak kilátásba helyezték? Nem, lázongásokra nem került sor: a csapatok parancsnokainak vezetése alatt végrehajtották a visszavonulást, de mind az egyszerű vöröskatonában, mind pedig tisztjeikben nőtt a kétely a tanácskormány illetve a mögötte álló egyesült szociáldemokrata–kommunista pártvezetéssel szemben. *Böhm Vilmos* hadseregfőparancsnok július 10-én le is mondott. Ennek okát visszaemlékezéseiben bőven megmagyarázza.³ *Stromfeld Aurél*, a Vörös Hadsereg kiváló vezérkari főnöke, már előzően, július 1-én otthagyta a gödöllői főhadiszállást, és tudunk több hadosztályparancsnokról is, akik a számukra elfogadhatatlannak minősült visszavonulással kapcsolatban, tiltakozásuk jeléül, szintén önként váltak meg posztjuktól.⁴

Nem tartozik ugyan ide *Kun Béla Clemenceau*-val szembeni magatartásának magyarázata, de hadd jegyezzük meg – ha úgy tetszik, *Kun Béla* védelmére, – hogy ő a francia miniszterelnök ígéretében qísősorban a Tanács-

köztársaság időnyerési lehetőségét nézte. Valahogy úgy, ahogy ezt *Lenin* tette, amikor is, 1918 tavaszán Breszt-Litovszkban, területi concessziók alapján, békét kötött a központi hatalmakkal. De az is lehetséges, hogy Kunt befolyásolták, „megijesztették” azok a jelentések, amelyek a Felvidéken sikerrel előrenyomuló *Vörös Hadsereg*, a Landler-féle III. hadtest belső politikai képéről tudósítottak. Kassa és Eperjes a bevonuló magyar csapatokat ugyanis nemcsak érthető lelkesedéssel, hanem nemzetiszínű zászlókkal fellobogózott házakkal is várta. A vörös lobogó mellé, az internacionalizmus jelképe mellé, számos egységnél követelni kezdték a nemzetiszínű zászlók rendszeresítését! Maga Landler Jenő hadtestparancsnok is tett e vonatkozásban pártoló javaslatot, amelyet Kun Béla azonban kategorikusan elutasított.⁵ Kun és közvetlen környezete kizárólag a nemzetköziség talaján álltak. A világhorradalom küszöbönálló kitörésében hittek és annak gyors győzelmében. Illetve abban, hogy az orosz *Vörös Hadsereg*, amely ezekben a nyári hetekben a Kárpátok előterébe kerülve a Dnyeszter bal partján állt, hamarosan hathatós katonai segítséget nyújthat a Tanácsköztársaságnak.

Július közepén a *Kormányzótanács* súlyos helyzetbe került. Noha a felvidéki, felszabadított területeket átadta a cseheknek, a Tiszántúlt nem sikerült birtokba venni. Ezért Budapesten elhatározták, hogy fegyverrel szereznek érvényt kívánságuknak, és a *Vörös Hadsereget* felkészítik egy románok elleni, tiszántúli offenzívára. Július 12-én a kormányzótanács elrendelte az általános védkötelezettséget. Ugyanakkor megkezdődött a Felvidékről visszavont csapatok Tisza-vonalon való felvonultatása.⁶ Egyet kell értenem és egyet is értek a pozsonyi dr. *Fogarassy Lászlóval*, az 1919-es korszak hadtörténetének kiváló kutatójával, amikor őt idézvén kijelentem, hogy a román királyi hadsereg ellen felsorakozó vörösseregtettek ekkor tulajdonképpen a „belső bomlás”, a harci erények bomlásának küszöbén álltak.⁷ A hadosztályoknál és a dandároknál ugyanazok a körtünetek ütöttek fel feüket, mint amelyek alig egy évvel azelőtt, 1918 októberében, az osztrák–magyar császári és királyi hadseregben voltak tapasztalhatóak. Landler Jenőnek – július 18. óta – a *Vörös Hadsereg* új főparancsnokának, több munkásezredet (például a 8. és a 14. ezredet) fel kellett oszlatnia, mert katonai értékük szinte a nullára süllyedt. Más egységek ugyan még „álltak”, de fegyelmük (például a 11. ezrednél) csapnivalóan rossz volt. Volt olyan dandár is (például a 80. nemzetközi dandár), amelynek katonái fosztogató körutakat tettek a falvakban és füttyültek parancsnokaik, illetve politikai biztosaik utasításaira. Mivel a hátorzági, a személyi állomány kiegészítésével, feltöltésével foglalkozó intézmények működése akadózott, a 7. munkásezredet, mint ilyet, törölni kellett a tiszai sereg hadrendjéből. Landler a támadásra felsorakozott csapatok mögött tartalékok felett szinte nem is rendelkezett! A hajmáskéri táborban ugyan megtalálható volt a 8. hadosztály zöme, de ezek vezetői egyszerűen megtagadták a parancsot: a románok elleni offenzívában nem kívántak részt venni. A pécsi bányász-zászlóaljából kialakított 52. ezred katonái pedig kijelentették: ők a Tanácsköztársaság ügyét csak Baranya megye felszabadításában, szűkebb pátriájuk visszaszerzésében kívánják szolgálni.⁸

Ennyi példából is kitűnik, hogy a román királyi hadsereg ellen felsorakozott vöröscsapatok csak „papíron” képezték komolyabbnak vehető katonai erőt. Bár említsük fel, a tiszai seregnek a későbbiekben voltak kiváló képességű csapatai is. Például a vöröstüzérek és azon gyalogzászlóaljok katonái, amelyeknek személyi állománya zömükben az ellenségtől megszállt

magyar területekről származtak. Ezeket az egységeket főleg az motiválta, hogy fegyverekkel szűkebb hazájuk visszaszerzését szolgálják. A korabeli hadtörténelmi irodalomból is tudjuk: jól harcoltak! A tiszai offenzíva első szakaszának sikerei főleg az ő számlájukra írandók. Helytállásuk viszont nem volt elégséges ahhoz, hogy az egész tiszai sereg harci morálját megemlje.

A tiszai offenzíva haditervét *Julier Ferenc* vezérkari alezredes dolgozta ki. Ugyanaz, aki a III. hadtesttel a felvidéki hadjáratot végigcsinálta és ott a mostani, tehát a júliusi Vörös Hadsereg főparancsnokának, Landler Jenőnek vezérkari tisztje volt. Ismerték egymást. Miként mondani szokás: a Felvidéken együtt szagolták meg a puskaport. Az együttműködés a két ember között jó volt, jóllehet tudjuk, Landler elsősorban politikus volt, kommunista, míg Julier, hivatásos tisztként, nem viseltetett szimpátiával a kommunizmus iránt. Számára a *Tanácsköztársaság* politikai berendezkedésével és ideológiájával egy idegen világ volt és maradt. Julier elsősorban hazafias érzésből kötelezte el magát a Vörös Hadseregnek.⁹

A tiszai offenzíva előkészítése és lefolyása nem tartozik ezen fejtegetések tárgyához. Csak megemlítem, hogy a Tanácsköztársaság ellenségei, az antanthatalmak Duna-medencei képviselői jó előre tudomást szereztek az offenzíváról, illetve annak előkészítéséről. A tiszai védelmet ellátó román hadsereg parancsnoksága is megfelelő felvilágosítással rendelkezett. Nem Julier volt tehát az „áruló”, ahogy azt később, 1945 után, tulajdonképpen a mai napig, igaz az utóbbi időben már nem olyan nagy határozottsággal, a magyarországi katonái és történeti irodalom állítja.¹⁰ *Franchet d'Esperay* tábornok július 21-én *Foch* marsallhoz, Párizsba címzett levelében a Vörös Hadsereg támadásának megkezdése után megnyugtatólag így írt: „A magyar offenzíva már a kezdetben össze fog omlani!” Román erősítések vannak útban a tiszai fronthoz. Majd hozzáfűzte: „Biztosíthatom Önt, hogy a magyar szovjeteknek legfeljebb 2–3 hét életet adok. Ha offenzívánk nem hozná meg esetleg a Kun kormány végét, a tartthatatlan belső állapotok ezt mindenesetre megbojzák. . .”¹¹

Július 20-án indult meg a Vörös Hadsereg tiszai offenzívája. A román királyi csapatok a magyarokénál nagyobb erővel rendelkeztek. Felszerelésük és fegyelmük is sokkal jobb volt. *Liptai Ervin* hadtörténész 1960-as felmérése szerint gyalogság vonatkozásában a románok két és félszeres túlsúlyban voltak. Tüzérségük és lovasságuk túlsúlya pedig kimondottan nyomasztó volt.¹² Ennek ellenére a Vörös Hadsereg – több helyen átkelven a Tiszán, sőt nem egy helyen mélyebb hídfőállást is kiépítve –, sikerrel harcolt a románok ellen. A *Vágó Béla* vezette III. hadtest csapatai például Szabolcs és Tiszaeszlárnál a felvidéki hadjárat bravúrját ismételték meg.¹³ Július 24-én azonban döntő változásokra került sor. Tartalékok beérkezése, illetve bizonyos átcsoportosítások lehetővé tették *Mărdărescu* tábornoknak, a román csapatok tisztántúli parancsnokának, hogy megállítsa, majd ellentámadásban visszavesse a magyarokat.¹⁴ Ez olyannyira jól sikerült, hogy a románok hat nap múlva Tiszaeszlárnál és Tiszadadánál már át is kelhettek a folyam jobb partjára. A Vörös Hadsereg csapatait sürgősen vissza kellett parancsolni. Julier a kudarcért saját magát, illetve a rossz haditervet okolta. Benyújtotta lemondását, amit azonban Landler nem fogadott el. Cegléden, július 31-én, *Vágó Béla* különvonatában, összeült a Vörös Hadsereg legfelsőbb vezetősége. Landleren kívül részt vettek ezen *Pogány József*, *Bo-*

kányi Dezső, Hamburger Jenő és Kun Béla és persze Julier, aki a vezérkar szemével nézve a kialakult hadihelyzetet, mindenféle offenzíva leállítását és a csapatok defenzív felhasználását javasolta.¹⁵

Másról is esett szó. Politikai ügyekről. A Tanácsköztársaság további sorsáról. Felvetődött a gondolat, ha a kormányzótanács lemondana és a hatalmat egy mérsékeltabb politikai csoportosulásnak átadná – vajon az anant hajlandó lenne-e érdemileg Budapesttel tárgyalni és az intervenció román csapatokat leállítani? Kun azonban a feltétel nélküli harc mellett tört pálcát. A Vörös Hadsereget ismét offenzívába kell hajtani – hangoztatta Bokányival és Julierrel szemben. Ez ideig a románok csak kis erővel jöttek át a Tiszán. Ha ezeket visszavetnénk, a folyam vonalát hosszabb ideig lehetne tartani! A ceglédi haditanács el is rendelte a Vörös hadsereg ismételt támadását – de közben, július 31-ére, a csapatok belső bomlása ijesztő méreteket öltött.

Julier visszaemlékezéseiben megírja, hogy amíg július 25-e után a Tiszán átkelt vöröscsapatok visszavonulása aránylag még rendezettebb körülmények között folyt és így a hadianyag jó részét is sikerült megmenteni – ez az állapot július utolsó napján gyökeresen megváltozott. Valami „megpatlant” a katonák lelkében! Fegyelmük bomlóban volt; harci kedvük a nulla „értékére” süllyedt. „*A csapat semmi áron nem akart többet barcolni!*” – e rezümével jött Julier július 31-én vissza a Tiszától.¹⁶ Kun Béla is hasonló végredményre jutott. A ceglédi haditanács után gépkocsijával beszáguldotta a tiszai front egy részét. Szajolnál, ahol egy rögtönzött beszédben lelket kívánt verni a katonákba, csak süket fülekre talált. *Münnich Ferencnek*, a *Vörös Hadsereg* politikai biztosának visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy a vöröskatonák odamondogattak Kunnak: „*Mi már eleget barcoltunk! Harcoljanak most maguk, elvtársak!*”¹⁷ Legjobb esetben is mérhetetlen közöny uralta a vöröskatonák lelkét. Csalódtak vezetőikben, csalódtak a nemzetközi szolidaritásban, hiszen – hogy csak egyetlen példát mondjunk! – a július 21-ére beharangozott, a Tanácsköztársaság megsegítését célzó „nagy internacionalista proletártüntetés”, illetve sztrájk Európa-szerte elmaradt, illetve itt-ott jelentéktelen helyi megmozdulásokra zsugorodott.

Több munkásezred nyíltan kimondta: hazamegy, nem harcol tovább! Más helyeken a csapatok önkényesen elhagyták állásaikat. Már csak békét kívántak. Hiába vette át a ceglédi haditanács határozata alapján Vágó Béla az I. és IV. hadtest még meglévő csapatai felett a parancsnokságot és intézkedett egy offenzíva előkészítésére. A katonai gépezet csődöt mondott. Augusztus 1-én, a reggeli órákban, Szolnoktól délre a Tisza mögött, magyar részről szinte semmiféle egység nem állt. Még folyammegfigyelésről sem lehetett már beszélni! A román királvi hadsereg meg éppen ezen a napon tett előkészületeket a Tisza-vonalon való átkelésre. Szolnoktól délre. . .

Papíron ekkor a Vörös Hadseregnek még 23 zászlóaljja és 4 tüzéruteg volt. Ezekből kaparta össze Vágó azokat a csapatokat, amelyekkel augusztus 1-én Szolnoknál ellentámadást indított a románok ellen.¹⁸ A város egy részét sikerült is visszafoglalni, de a siker helyi siker maradt. A többi frontszakaszon a románok, ha kezdetben óvatosan is, de folytatták nyugati – budapesti – irányban az előnyomulásukat.

Kun Béla közben Budapesten a Tanácsköztársaság likvidálásával volt elfoglalva. Augusztus 1-én délután a *Budapesti Központi Munkástanács* ülésén jelent meg. Az előbbi két nap fronton tapasztalt látványai valószínűleg mélyen befolyásolták hangulatát, érzelmeit és helyzetmegítélését. Becsü-

letére legyen mondva, volt bátorsága szembenézni a tényekkel és azokból a helyzet adta következményeket levonni. Egy kevesek által ismert korabeli dokumentumból idézünk! A *Budapesti Központi Munkástanács* augusztus 1-i üléséről készült jegyzőkönyvből. Ekkor már Kun Béla mögött volt a pártvezetőség és a kormányzótanács ülése, ahol a hatalomról való lemondást eldöntötték. Kun mellett csak *Szamuely Tibor* tartott ki. A *szakszervezeti tanács* is túlnyomó többségben a diktatúra feladása mellett szavazott. Maradt tehát Kun számára a *Budapesti Központi Munkástanács* informálása. A kormányzótanács lemondását illetve a szakszervezeti kormány megalakítását *Rónai Zoltán* közölte a jelenlévőkkel. Ezután lépett az emelvényre Kun Béla. A fennmaradt jegyzőkönyv szerint így kezdte beszédét:

„Hangom nincs már, csak a hitem van meg, hogy az a proletariátus, amely cserben hagyott nem engem, nem a vezéréit, hanem cserben hagyta önmagát, az a proletariátus, amely mégsem hibás, mert a kapitalizmusból, ebből az mocskos, ebből a ronda kapitalizmusból nem lehetett mást csinálni, mint azt a mocskos és ronda rendszert, amely ebben az országban volt. Én elvtársak, azt mondom, nagyon mérlegeltem, nagyon gondolkodtam rajta, mit tegyek, és most itt hidegen és nyugodtan mégis megállapítom: megbukott a proletárdiktatúra Magyarországon. Megbukott a proletárdiktatúra gazdaságilag, politikailag, és katonailag megbukott. . .”

A továbbiakban Kun szenvedélyesen kifejtette: vágya az volt, hogy a proletárdiktatúráért a barikádokon harcoljon együtt a tömegekkel. Inkább a halál – mintsem a diktatúra feladása! *„Erre gondoltam, elvtársak!”* – mondotta a gyűlésnek. *„Am mit csináljunk? Barikádokra álljunk ki magunk, tömegek nélkül?”*¹⁹ Ez a kb. 30 perces Kun-beszéd, amely nem mentes az ellentmondásoktól, becsületes őszinteségében érdemel figyelmet. Hiszen a mi századunkban egy kézen meg lehet számolni azon politikusok számát, akik szembe mertek nézni politikai kísérletük *totális* csődjével és ezt nyilvánosan és őszintén a levont következtetésekkel együtt el is mondták!

Augusztus 2-án *Haubrich József* vasmunkás lett Böhm Vilmos és Landler Jenő után a Vörös Hadsereg főparancsnoka. Rá már csak a hadsereg roncsai maradtak. Első intézkedései között ott találjuk a felvidéki hadjárat óta vajudó „zászlóügy” rendezését. *Haubrich* elrendelte, hogy a *Fegyveres Erők* (figyeljük: már nem *Vörös Hadsereg!*) harci lobogója ezentúl csak az egyik oldalon legyen vörös színű. A másik oldalnak nemzetiszínűnek kell lennie. A többi katonai intézkedések nem sok eredményt hoztak. *Haubrich*, aki a szakszervezeti, úgymond, *Peidl-kormányban* ideiglenes jelleggel egyben a hadügyi tárcát is vezette, hamarosan elvesztette a hadsereg felett az uralmat. Pedig *Julier* kitarzott mellette, sőt *Stromfeld Aurél*, ez a derék katona is egy időre visszajött dunántúli maga választott magányából, hogy *ha szükséges, a románok Budapest irányában történő előnyomulása megakadályozásában segítséget nyújtson*. De csapat, ami felett a gödöllői főhadiszállás rendelkezhetett volna, már nem akadt! *Mărdărescu* katonái augusztus 4-én vonultak be – puskalövés nélkül – Budapestre. Augusztus 6-án a *Peidl-kormányt* a fővárosban egy kis ellenforradalmi csoport puccszerűen eltávolította a hatalomból. Jellemző a kialakult helyzetre, hogy a szakszervezeti kormány még egy szakasznyi katonát sem tudott védelmére felvonultatni!

Mi lett a még megmaradt vöröscsapatokkal?

Augusztus első hetében a román királyi hadsereg által ellenőrzött területeken Mardaescu csapatai hat kombattáns hadosztályt kényszerített fegyverletételre. Így kb. 40 000 katona és 1235 tiszt esett fogságba. Csak kevés egységnek – például a 2. dandárnak, amely Vácon keresztül jutott el a Dunántúlra –, sikerült a fogságbacstól megmenekülni. A Dunántúl egy részén augusztus közepe óta ekkor már a *Horthy Miklós* vezette *Nemzeti Hadsereg* volt az úr. *Kozma Miklós* *Az összeomlás* című 1933-ban kiadott visszaemlékezéseiben megírja többek között, hogy dunántúli előrenyomulásuk során még Fajsznál csatározásra került sor egy vörösjárőr és a *Moravék–Ostenburg*-különítmény katonái között.²⁰ *Kirschner Béla* pedig egy régebbi tanulmányában részleteket közöl a Budapesttől nagy távolságban lévő sátoraljújhelyi direktórium megszűnésének körülményeiről. Itt a tanácsköztársasági közigazgatási szervezet augusztus 3-án értesült Kun bukásáról, illetve a Peidl-kormány megalakulásáról. Ekkor a helyi hadügyi megbízott kihirdette: „... a kommunizmus megszűnt. A Vörös Hadsereg leszerel. Mindenki térjen vissza hazájába...!”²¹

Augusztus közepére már nem csak a helyi direktóriumok, hanem a munkástanácsok is önmaguktól felbomlottak, szétszéledtek. Ha akadt is itt-ott egy-egy agilis helyi katonai vezető, aki igyekezett a rábizott egységeket fegyver alatt tartani, a románok budapesti bevonulásának tényére és az általánosan elterjedt hírokré, miszerint a *Tanácsköztársaság* megszűnt, Kun Béla a népbiztosokkal Bécsbe távozot – végső soron kapitulált. A katonák, fegyvereiket hátrahagyva, szétszéledtek laktanyáikból. Totálisabb összeomlást, mint a magyar Vörös Hadsereg 1919 augusztusi összeomlása, keveset ismer a modern kor hadtörténelme!

Hadd szóljunk még itt a *Vörös Hadsereg* katonai összeomlásának egyes okairól, úgy ahogy azt nyugati kutató a tények tükrében látja.

A *Vörös Hadsereg* tulajdonképpen a felvidéki hadjárat során kovácsolódott össze egységes katonai erővé. Ott *bonvédő háborút* folytatott. Az internacionalista beállítottság mellett így a nemzeti érzelmeknek is szerep jutott. A tanácskormány vezetői, elsősorban Kun, semmibe vették ezt a lelki tényezőt, amely a csapatok harci kedvére kedvezően hatott. Hiszen a *Vörös Hadsereg* zömével parasztokból állott. Az internacionalizmust a gyakorlatban nem értették. Földhétségüket sem elégítette ki a tanácskormány. Mi motiválhatta tehát harcukat, ha se *bonvédelem* se *földvédelem* ebben a küzdelemben nem játszott szerepet. A munkáscseredek kezdetben jól harcoltak. Fegyelmük is megfelelő volt. De egy kis idő múlva elegük volt a frontból. Úgy gondolták: 1919 májusában önkéntesen jöttek harcolni, most joguk van ahhoz is, hogy önkéntesen hagyják ott a frontot. Lázongtak. Egyes egységeknél az anarchia ütötte fel a fejét. A „szakszervezeti fegyelem” nem volt képes – legalábbis hosszabb távon – a katonai diszciplinát pótolni.

Ami a tisztikar zömét illeti – ők nemzeti érzelemtől vezéreltetve léptek a *Vörös Hadsereg* szolgálatába. A titkos a ki nem mondott, meg nem beszélt jelszó, ezeknél így szólt: „*Ha vörös zászlók alatt is indulunk a harcba – mire a Kárpátokba érünk, piros-fehér-zöld lesz a lobogónk!*”²² Helyesen állapította meg egy 1975 májusában az *Élet és Irodalom* című hetilapban posztumusz közzétett írásában *Lukács György*, a nagy marxista filozófus (aki mellelleg 1919-ben egy ideig a *Vörös Hadseregben* politikai biztos is volt), hogy „... 1919-ben óriási szerepet játszott a nemzeti elem: ez a *Vörös Hadsereg* lényegében magyar hadsereg volt: IDEGEN támadásokkal szemben védekezett!”

A Vörös Hadsereg egyben *népi* hadsereg is volt. A háterszág minden bűja és baja elért a katonáihoz és azokat lelkiekben súlyosan befolyásolta. Így például a családok otthoni éhezése, a különböző ellenforradalmi megmozdulások, Szamuely terrorintézkedései, amelyek – tudjuk – különösen a paraszti vidékeket sújtotta. Ehhez jöttek még: a háterszági közlekedési zűrzavar, a fehérek propagandája, a sok, a frontot is elérő tudatos rémhír, az antant ígérgetései, és nem utolsósorban a kormányzótanácsbeli vezetők politikai megosztottsága, elbizonytalankodásai. Mindezek a tényezők egymagukban és összességükben negatív vonatkozásban kihatottak a csapatokra.²³

Egy világos katonai cél, a nemzeti beállítottság akár taktikai okokból való megtűrése és – nem utolsósorban – a háterszág szilárdsága, szerintünk a legfontosabb katonapolitikai tényezők voltak, amelyeknek hiánya – mint az események megmutatták – a magyar Vörös Hadsereg működésére döntően kihatottak és előbbrehozták a – ma már tudjuk – kikerülhetetlen véget, a *Tanácsköztársaság* bukását.²⁴

A Vörös Hadsereg összeomlásával, felbomlásával kapcsolatban – hadd mondjuk ezt még el – az utókor ne az egyszerű katonát okolja. Ő, amíg a körülmények engedték, megtette kötelességét. Éppen ezért tartom különösen sajnálatosnak, hogy ennek a névtelen, ismeretlen vöröskatonának, aki 1919-ben nehéz körülmények között az idegen betolakodók, az imperialista nagyhatalmaktól az országra szabadított hadseregek ellen védtek Tanács-Magyarországot, hogy ennek a katonának – a budapesti tanácsköztársasági emlékmű vörösmatróz-figuráján *kívül* – ez ideig külön szobrot még nem emeltek a mai Magyarországon. Nem lenne itt az idő, ezt pótolni?

JEGYZETEK

1. **Agoston Péter** naplója, Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára, MS 5060/D.
2. **Borsányi György**: Kun Béla. Politikai életrajz, Budapest 1979, 185. l. (Kossuth Könyvkiadó)
3. **Böhm Vilmos**: Két forradalom tüzeiben, Budapest 1946, 310–322. l. (Népszava Könyvkiadó)
4. **Hejés Tibor**: Stromfeld Aurél, Budapest 1978. (Zrínyi Katonai Kiadó)
5. **Juller Ferenc**: Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén. Cikksorozat a budapesti Magyarország napilap 1927. július 3–17. közötti megjelent számaiban. A „zászlóúgyrői” a június 15-i közlemény számol be.
6. Részleteiben lásd **Liptai Ervin**: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919, Budapest 1960. (Zrínyi Katonai Kiadó)
7. **Fogarassy László**: A Magyarországi Tanácsköztársaság katonai összeomlása, *Történelmi Szemle*, Budapest 1981/1. 20. l.
8. Fogarassy l. m. 21. l.
9. Erről bővebben önmaga számol be idézett visszaemlékezéseiben. Lásd június 12. és június 13-i közleményeit.

10. Ha így lett volna, 1919 augusztusa után nem üldözte volna őt az ellenforradalmi rendszer! Juller 1919 második felében vizsgálati fogságban volt. Ügyében végül is becsületbíróóság döntött, amely felmentette. A Nemzeti Hadsereg (és később a Magyar Királyi Honvédség) nem vette át, ott nem szolgált. Ügvét végül is 1932-től kegyelmi úton rendezték, amikor is ezredesi nyugdíjat kapott. Juller 1944. április 25-én Budapesten tüdőrákban 66 éves korában hunyt el.
11. Idézi Borsányi, 190. l.
12. A tiszai fronton harcoló magyar vöröscsapatok ereje 74 zászlóalj (31 000 puska) és 88 üteg (311 löveg) volt. Lovassággal, a hadosztály-törzsszázadok kivételével nem rendelkeztek.
A román királyi hadsereg a Tiszántúlon ezzel szemben 119 zászlóaljból (84 000 puska), 60 lovasszázad (12 000 kard) és 98 ütegből (392 löveg) állt.
A magyar adatok forrása Liptai i. m. 498. old. Továbbá A magyar Vörös Hadsereg 1919. Válogatott dokumentumok, Budapest 1959. (Zrínyi Katonai Kiadó)
A román adatok forrása: **Mardarescu**: Campania pentru desrobirea Ardealului si ocuparea Budapestei, 1918—1920. Bucuresti 1920.
13. Részleteiben lásd **Vágó Béla** 1881—1981. Vágó Béla születésének 100. évfordulóján — Baján 1981. augusztus 10-én — tartott emlékülés előadásai, Kecskemét 1983. (Bács Megyei Lapkiadó Vállalat), 46—47. l.
14. **Márdárescu**, i. m. 141—142. l.
15. **Fogarassy** i. m. 32. l.
16. Juller i. m. Magyarország, 1927. június 16.
17. **Münnich Ferenc** a „nagyközönség” részére írt visszaemlékezéseiben erről igen szűkszavúan és „flinoman” tudósi, amikor így ír: „Az északról történt visszavonulás aláásta a hadsereg fegyelmét. **Kun Bélával** kísérletet tettünk a fegyelem helyreállítására, de ez nem sikerült, és a további események a Tanácsköztársaság bukásához vezettek...” (Münnich Ferenc: Viharos út, Budapest 1966. 75. l. Szépirodalmi Könyvkiadó). Az általam való idézet Münnichnek az MSZMP Párttörténeti Intézetében elfekvő visszaemlékezéséből való, amelyet **Borsányi** idéz **Kun Béla** című könyvében (191. l.)
18. Részleteiben lásd **Fogarassy László**: A magyar Vörös Hadsereg utolsó csatája, Szolnok, 1919. augusztus 1. Közli: **Jászkunság**, Szolnok, 1961/3—4. sz.
19. Idézi Borsányi i. m. 195. l.
20. **Kozma Miklós**: Az összeomlás 1918—19.. Budapest é. n. 393. l.
21. **Kirchner Béla**: A Tanácsköztársaság kormányzótanácsa lemondásának hatása a frontvonal mentén. Századok, Budapest, 1968/3—4. sz. 437. l.
22. Münchenben, 1984 tavaszán két veterán honvédtiszt, akik „ellenforradalmi lélekkel” vettek részt az 1919-es Vörös Hadsereg felvidéki hadjáratában, közlései e sorok írójának.
23. Ezeknek a tényezőknek a fontosságát a későbbiekben a szovjet katonapolitika is magáévá tette. Hadd idézzük itt Sztálin 53. számú parancsát 1942. február 23-ból, amelyben nagyon világosan kifejti: „... a háború sorsát most már nem olyan mellékkörülmény fogja eldönteni, mint a váratlanság tényezője, hanem állandóan ható tényezők: a hátország szilárdsága, a hadsereg szelleme, a hadosztályok mennyisége és minősége, a hadsereg fegyverzete, parancsnoki állománya, szervezőképessége...” Figyeljük a sorrendet! Forrás: Sztálin a Szovjetunió nagy honvédő háborújáról. Moszkva 1946. 39. l. Idegennyelvű Irodalmi Kiadó.
24. Eppen **Fogarassy László** az, aki **A magyar Vörös Hadsereg utolsó csatája** című tanulmányában utalt arra, hogy az antantnak 1919. július végére már készen volt a koncentrikus támadási terve arra az esetre, ha a tanácskormány nem lépett volna vissza. Francia, cseh és szerb csapatok álltak erre a célra készenlétben. A beavatkozás kimenetele nem lett volna kétséges!